

Het MAB vóór 50 jaar

A. F. Tempelaar

september 1941

In een kort memoriam naar aanleiding van het overlijden van J. J. M. H. Nijst wordt onder meer opgemerkt dat de overledene 'de pionier was van de accountants die langs de weg van studie en examens toegang verwierven tot het beroep; hij was het eerste geëxamineerde lid van het Nederlandsch Instituut van Accountants'. De redactie kenschetst Nijst als een vooraanstaand beroepsgeenoot, die naast zijn drukke werkkring – 'hij bestuurdde een voor Nederlandsche gewoonten en verhoudingen groot aantal accountantskantoren in verschillende delen des lands' – een voortreffelijk schrijver was van een omvangrijk leerboek van de accountancy en een groot aantal opstellen in vrijwel alle tijdschriften die zich op het gebied der accountancy en aanverwante gebieden bewogen'.

Op grond van het Besluit op de Dividendbeperking werden naamloze vennootschappen met een aandelenkapitaal van f 500.000,- of meer onderworpen aan een superdividendbelasting voor zover het dividend het peil van 6% te boven ging. Die belasting was sterk progressief; zij steeg van 50% tot 400%, welk maximum reeds bij een superdividend van 5% (dus bij een totaal dividend van 6 + 5%) werd bereikt. In feite was dit prohibitief.

De betrokken n.v.'s konden dit lot geheel of gedeeltelijk ontgaan, of door het dividend tot 6% te verlagen of door een verhoging van het aandelenkapitaal ten laste van aantoonbare reserves (waardoor bij gelijkblijvend bedrag aan totaal dividend het percentage automatisch daalde).

Deze mogelijkheid tot herkapitalisatie is voor Prof. Dr. P. P. van Berkum aanleiding op het onderwerp 'Herkapitalisatie' nader in te gaan. Hij laat hierbij de fiscale aspecten van de kapitaalverhoging (onder andere een heffing van 10% bij verdubbeling van het oude kapitaal, daarboven stij-

gend tot 20%) buiten beschouwing. Het gaat hem meer om een principiële beschouwing inzake de consequenties van herkapitalisatie, gezien vanuit 'het financiewezen van de onderneming'.

Kapitaalsvergroting uit eigen middelen was in het verleden meermalen het sluitstuk van een reeds jaren gevolgde politiek van zelffinanciering uit ingehouden winsten. Volgens de schrijver behoefde deze mutatie (kapitaalsverhoging) geen nadeel voor de onderneming of schuldeisers teweeg te brengen mits de creatie van bonusaandelen tot matige proporties beperkt bleef en er een redelijke zekerheid bestond dat de toekomstige winsten niet onder een bepaald niveau zouden dalen. Voor hooggenoteerde aandelen – notering aan de beurs in eensgevend geld, of splitsing van aandelen in kleinere coupures kwam in die tijd in ons land praktisch niet voor (AFT) – bood de uitgifte van bonusaandelen het voordeel dat het aandeel aan de beurs iets 'lichter' werd en derhalve meer in het bereik kwam van minder draagkrachtigen. Voorts was er voor de aandeelhouder vaak het voordeel dat na herkapitalisatie de beurskoers minder dan evenredig aan de kapitaalsvergroting daalde.

De door het Besluit op de Dividendbeperking gegeven aanmoediging tot kapitaalsverhoging uit eigen middelen stoelt volgens van Berkum niet op overwegingen van privaat-economische of bedrijfseconomische aard. Naast de behoefte aan nieuwe geldbronnen ter verlichting van de krappe financiële positie van de overheid (een de eeuwen door terugkerend thema – AFT) is er nog een sociaal argumentje, namelijk winsten uit kapitaal even zwaar te belasten als inkomsten uit arbeid, waarbij een dividend hoger dan 6% sociaal niet verantwoord wordt geacht. De schrijver

A. F. Tempelaar, registeraccountant, was lid van de maatschap Dijker en Doornbos (rechtsvoorganger van Cooper & Lybrand Dijker Van Dien) en vervulde vele functies in de beroepsorganisaties in binnen- en buitenland.

wijst hier op het optisch bedrog 'omdat hoge dividenden op een dikwijls aanmerkelijk hogere kapitaalswaarde betrekking hebben dan op het aandeel nominaal is vastgelegd'. Hij waarschuwt dat dit optisch bedrog niet kan worden bestreden door een nieuw optisch bedrog, dat mogelijk nog veel ernstigere consequenties met zich mede brengt, namelijk wanneer de economische voorwaarden waaronder kapitaalsverhoging uit eigen middelen verantwoord is niet in acht worden genomen.

Van Berkum meent dat aan de herkapitalisatieopvattingen van meergenoemd Besluit bij nadere beschouwing twee waarderingsmaatstaven voor de bepaling van het 'juiste' kapitaal ten grondslag liggen. De eerste knoopt aan bij de earning power theorie, de tweede bij wat hij zou willen noemen de theorie van de substantiële vermogenswaarde. Deze tweede is in feite aanvullend en beoogt de speelruimte van de eerste naar boven te begrenzen (niet meer verhoging dan de aanwezigheid van reële reserves toelaat). Hij meent dat de grondfout van herkapitalisatie op basis van winstwaarschijnlijkheid is, dat zij stabiliteit aanneemt waar die niet bestaat, zeker in de huidige tijd, waarin meer dan ooit de toekomst onzeker is. Hij betwijfelt of de tweede voorwaarde, de substantiële vermogenswaarde, voldoende tegenwicht zal kunnen geven op de eerste, de earning power gedachte. De reserves, ten dele zelfs ontstaan door schijnwinsten, zijn in tijden van grote onzekerheid hard genoeg nodig om het kapitaal te beschermen. Men denke bijvoorbeeld aan het grote risico van doorbreking van de continuïteit wegens schaarste en kostenstijgingen. De schrijver komt dan ook tot de conclusie 'dat ondernemers er wellicht de voorkeur aan zullen geven – voor zover zij daartoe om voor de hand liggende redenen niet reeds verplicht zullen zijn – eerst na beëindiging van den oorlog hun kapitalisatie onder ogen te zien, wanneer meer stabiele toestanden zullen zijn weergekeerd'.

Als een posthume bijdrage 'van onze trouwe medewerker' wordt in dit nummer nog een artikel geplaatst van J. J. M. H. Nijst, getiteld 'Grondlijnen Inkomstenbelasting 1941'. De nieuwe belasting wordt geheven naar een reëel stelsel, in

tegenstelling tot de oude wet met haar bronnen-theorie en ficties, aldus Nijst. Thans wordt belast het zuiver inkomen over een kalenderjaar. Winst wordt bepaald door vermogensvergelijking; voor belastingplichtigen die niet boekhouden met jaarlijkse afsluiting wordt de winst bepaald op het verschil tussen de brutowinst en de kosten.

De schrijver werkt een en ander nader uit.

W. Westra komt terug op het naschrift van zijn collega D. Nije op diens tegen-artikel 'De functie van de accountant' (zie het historisch verslag in het MAB-nummer van juli-augustus 1991 – AFT). Het gaat ten eerste om de vraag of de accountantsfunctie een differentiatie- of een specialisatie-verschijnsel is. In de tweede plaats bestrijdt Westra de mening van Nije dat ook wanneer een openbaar accountant in een bepaald geval alleen als orgaan van de bedrijfsleiding fungeert toch de functie als vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer prevaleert en deze zich derhalve geen beperkingen zou kunnen laten opleggen (ook al zouden deze op zich zelf beschouwd aanvaardbaar zijn).

Er is weder een naschrift van Nije, waarin deze van mening is dat het betoog van Westra eerder een pleidooi dan een tegenargumentatie jegens zijn eigen opvatting terzake is.

J. C. de Vink komt terug op het naschrift van H. J. van der Schroeff op zijn opmerkingen betreffende 'De rentekosten in het kader der theorie van de vervangingswaarde' (zie het historisch verslag in het MAB-nummer van april 1991 – AFT). Het gaat om de vraag of de onderneming welke – wegens meer risico als gevolg van de aard van het bedrijf – een hogere leenrente moet betalen dan de algemeen geldende rentevoet voor goudgerande waarden, die meerdere rente als deel van de kostprijs mag beschouwen (De Vink) of dat dit meerdere als het prijsgeven van een deel van de ondernemingspremie moet worden beschouwd en derhalve geen deel van de kostprijs uitmaakt (Van der Schroeff). Ook hier volgt Van der Schroeff met een naschrift. Beide schrijvers weten elkaar niet te overtuigen.

Het Nederlandsch Instituut voor Efficiency kondigt aan dat in het komende seizoen in verschil-

lende delen van ons land cursussen zullen worden georganiseerd over bedrijfsorganisatie 'waardoor de weg gewezen wordt om aan de eischen van bekwaamheid, die aan ieder leidinggevend persoon worden gesteld – namelijk: in de techniek van het onder zijn leiding uit te voeren werk; in het leiding geven, regelen en beheren van het werk – te kunnen voldoen. Er zal ook een cursus komen voor bazen, werkmeesters, voormannen en patroons van kleine middenstandsbedrijven 'waar den deelnemers de grondslagen van efficiënt denken en werken worden uiteengezet en waar de meest toegepaste werkmethoden aan een studie zullen worden onderworpen'.

Ook het Nederlansch Instituut voor Documentatie en Registratuur kondigt het organiseren van cursussen aan, in dit geval voor de opleiding tot assistent-documentalist: personen die belast zijn met het administratieve beheer van de documentatie.

Tenslotte deelt de Nederlandsche Stichting voor Statistiek mede dat de in januari 1941 gestarte eerste schriftelijke cursus in de statistiek (met honderden cursisten) in december zal worden afgesloten met examens ter verkrijging van het aan deze cursus verbonden diploma 'Statistiek'. De stichting, welke onder voorzitterschap staat van de Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Dr. Ph. J. Idenburg, heeft met deze cursus willen voorzien in de leemte aan opleidingen in de statistiek, omdat er buiten het universitaire onderwijs geen instelling bestond waar iedereen onderricht kon ontvangen in de statistiek. De grote belangstelling voor de eerste cursus heeft het bestuur van de stichting doen besluiten reeds in oktober 1941 met een tweede cursus te starten.